

STARO SELO KUMROVEC I MOGUĆI UZORI U SVIJETU

KSENIJA MARKOVIĆ

Naziv etno-muzej pripao bi, s pravom, nekom živućem etnikumu, onoj zajednici koja je pristala živjeti u konzervatorsko-muzejskim uvjetima, kao što se to dešava sa skupinama koje žive u zaštićenim selima iz kategorije svjetske baštine, općeljudskoga kulturnog nasljeđa, a na koju su nominaciju pristali stanovnici sela Holloko u Mađarskoj, ili stanovnici sela Vikolinec u Slovačkoj, ili kao što su u SAD-u etničke manjine, želeći potvrditi svoj identitet, prihvatile živjeti u muzeju na otvorenom, primjerice Anacostia Neighborhood Museum. Drugi tip muzeja na otvorenom jesu muzeji u kojima je vrijeme zaustavljeno u 18. ili 19. stoljeću i svaki dan ovdje dolaze na posao: kovači, obučari, mljekari, zlatari, filigranisti, apotekari itd. a kao posjetitelj možete dobiti sve usluge kao u ona stara dobra vremena na koja s nostalgijom misli. Svima su nam poznate teškoće koje je etno-muzej Kumrovec prolazio zbog svoje prvobitne uloge memorijalnog muzeja posvećenog ličnosti predsjednika Tita. Danas možemo smatrati da su ove teškoće već nadidene te je položaj kojeg je ova radna zajednica izborila izuzetan. Sve kvalitete, počevši od samoga mjesta Kumrovec, njegove domaće pučke arhitekture, isticanja tradicionalne, pučke kulture nalaze se sada u središtu zanimanja.

Započet ću s vlastitim zapažanjima iz 1992. vezanim uz muzej Staro selo Kumrovec.

Subota u Etno-selu, Kumrovec 11. srpnja 1992. bio je naslov pozivnice koji je nudio novi program za mnoge prisutne te subote u muzeju "Staro selo" u Kumrovcu.

Zbivanja u Kumrovcu ponuđena prema obrascu narodne pjesme, narodni plesovi i narodni običaji uz prikaz dijela narodne zagorske svadbe, u kojima se zrcali narodni humor, unutar vrlo lijepog ambijenta zaštićenog Starog sela Kumrovec, obogaćena modnom revijom odjeće radene na tkalačkom stanu, kao i poezijom Enesa Kiševića, te recitacijama Nade Klašterke oživjele su ljetne mjesece. Svakako treba pozdraviti akciju Upravnog odbora "Starog sela" kao što su to učinili i današnji ministar za kulturu mr. Božo Biškupić, te ministar za turizam, kao i predsjednik općine Klanjec, ali i podržati sugestijama i savjetima napore i kreatorski elan ove male muzealne jedinice da se održi u novim društveno-politički promijenjenim prilikama.

Iako je odbacivanje imperativa potrošačkog društva u ovakvim muzejima poželjno i prihvatljivo ipak bi ponudu unutar "Starog sela" trebalo upotpuniti prodajom svježih pekarskih, kao i inih kulinarskih proizvoda kraja, prirodnim vrcanim medom, prodajom starih razglednica zagorskog kraja, zaplesati zajedno s izvođačima i proveseliti se s njima u zagorskim kletima. Sve bi to pridonijelo razvoju seoskog turizma kao i osjećaju da smo na pravom mjestu proveli subotnje poslijepodne.

Prvotna ideja, zbog koje nastaju muzeji na otvorenom u različitim vidovima, funkcijama i realizacijama, bila je očuvanje i zaštita tradicijske, pučke arhitekture, pučkog

stvaralaštva, pučke kulture. Danas su ovakvi muzeji na otvorenom, etno-muzeji, eko-muzeji turistička atrakcija, jer je pučko stvaralaštvo i pučka kultura bila ono bitno što se uvijek prvo i s ponosom pokazuje strancima, ali i domaćim posjetiteljima kojima je to bogatstvo nepoznato.

Odmakli smo dvadesetak godina od onoga doba kada smo bili na počecima skupljanja dokumentacije o tradicijskoj arhitekturi, s nedovoljno razrađenim valorizacijskim pristupom utjecali se mišljenjima o mogućnostima zaštite i očuvanja tradicijskoga graditeljstva iz perspektive, potreba i stanja drugih struka.

Značaj koji se pridaje tradicijskoj arhitekturi, ruralnim krajolicima u Europi, a i kod nas, raste, što se vidi po nizu akcija koje poduzima Europski savjet, ICOMOS (International Council on Monument and Sites), Internacionalni savjet za mjesta i spomenike kao i po trendu osnivanja različitih europskih pokreta¹ škola² tečajeva u kojima se teži očuvati vrijednosti nataložene u prošlim iskustvima, u manje poznatim spomenicima ruralnog značaja, kao i prirodne i humane prostore koji nas okružuju. Pod pokroviteljstvom UNESCO-a, Europskog savjeta i Komisije europskih zajednica održavaju se međunarodni kolokviji na takve teme pa se tako 1989. g. u Parizu u prostorijama UNESCO-a održao kolokvij na temu "Edukacija i inicijalna formacija mladih za arhitektonsku baštinu", dok neke zemlje npr. Španjolska ima razradene edukativne programe za osposobljavanje velikog broja mladih i nezaposlenih ljudi u očuvanju spomeničke baštine, bilo u službi interpretatora baštine,

bilo kao majstora koji kroz tradicionalne obrte stječu znanja potrebna pri restauracijama i konzervacijama spomenika. Europa Nostra, kao međunarodno europsko udruženje u kojem su dvadeset i tri europske države, osnovana je 1963. Cilj je udruženja očuvanje kulturne i prirodne baštine Europe i poboljšanje životnog okoliša. Svake godine se podijeli oko četrdeset i pet nagrada realizacijama koje pridonose zaštiti i isticanju vrijednosti arhitektonske i prirodne baštine Europe. Olimpijada obrta - međunarodno takmičenje mladih obrtnika održano je 1989. u Birminghamu, također želi vrednovati ljudski rad potreban u konzervatorskim djelatnostima. Komitet ministara europskog savjeta dao je 16. 10. 1986. g. preporuku promociji obrta koji se tiču konzervacije arhitektonske baštine, dok Europski centar za formaciju obrtnika za konzervaciju arhitektonske baštine u Veneciji priprema banku podataka o obrtnicima - restauratorima.

Od ICOM-ove preporuke o osnivanju etno-parkova 1957., kao načinu zaštite tradicijske arhitekture, dvadeset i jedna zemlja je ostvarila ovu ideju na različite načine, a u knjizi *Handbuch der europäischen Freilichtmuseen*,³ nalazi se kratak prikaz svakog od muzeja na otvorenom kako bi glasio doslovan prijevod.

Pojam, sadržaj, način funkcioniranja mijenjao se od Skansena do muzeja na otvorenom te etno-muzeja i eko-muzeja.⁴

Etno-muzej je bila varijanta naziva muzeja na otvorenom. Uvijek se u osnovi radilo o očuvanju i zaštiti tradicijske arhitekture u kojoj su bili izloženi predmeti pučke

kulturne baštine. Etno-muzeji, muzeji na otvorenom, koji počinju prezentirati pučku kulturu počeli su intenzivnije nicati u demokracije doba, primjerice Portugalu iza revolucije karanfila 25. travnja 1974. kao izraz kolektivnog identiteta a nakon razdoblja dominacije i ugnjetavanja. Ista i slična situacija, kaže Jean-Claude Duclos, desila se u Norveškoj, Kanadi, Kataloniji, pa i Francuskoj.

“Često se takve inicijative rađaju u nastojanju da se čovjek oslobodi ovisnosti o previše moćnoj vlasti i da počne razmišljati o stjecanju nove neovisnosti”⁵. Prije dvadeset tri godine u Danskoj je bilo šest muzeja na otvorenom, u Saveznoj Republici Njemačkoj dvadeset osam a u tadašnjoj Istočnoj Njemačkoj sedam, u Finskoj je bilo trideset tri veća te dvadeset šest manjih muzeja na otvorenom, u Velikoj Britaniji osam, a u Norveškoj dvadeset šest, u Austriji šest, u Poljskoj četrnaest, u Rumunjskoj pet, u Švedskoj osamnaest. U Latinskoj Americi se tada rada pojam Museo integral - dakle integralnog muzeja. U Švicarskoj se tada počeo ostvarivati projekt iz 1971. g. o muzeju na otvorenom u Ballenbergu. U Francuskoj su sedamdesetih godina imali u planu napraviti centralni muzej na otvorenom kraj Pariza, jedan regionalni u Gascogni te lokalni u La Calamine-Chambery u Savoiei na 4,5 ha. U Francuskoj je ostvaren eko-muzej u okviru Regionalnog prirodnog parka Landes u Gascogni,⁶ na prostoru nekadašnjega gospodarstva na kojem je ostalo sačuvano tek nekoliko zgrada. Georges Henri Rivière je u starom katastru iz 1836. otkrio postojanje zgrada kojih više u njegovo doba nije bilo.

Središte gospodarstva opet se utemeljuje s vrtovima, poljima, stadima i šumama, svjedočeći ekonomiju i kulturu s početka 19. stoljeća u Francuskoj. Taj muzej otvoren je 1969. a nosi naziv Eko-muzej Grande Lande. Istodobno Jean-Pierre Gestin na bretonskom otoku, koji se nalazi unutar Regionalnoga prirodnog parka Armorica, obnavlja kuću, pučanstvo prikuplja podatke i sudjeluje u istraživačkim radovima, a u jednom dijelu kuće priređuje se izložba s dijakronim programom. Tako nastaje eko-muzej Ouessant, eko-muzej Mont Lozere, a zatim tzv. muzej vremena kojeg je unutar Regionalnog parka prirode Camargue osmislio Jean-Claude Duclos⁷. Od 1971.-1974. nastaje novi pothvat stvaranja urbane zajednice, sastavljene od 16 općina, a cijela zajednica Creusot-Montceau postaje živi muzej uz rudarsku djelatnost. Bilo bi korisno saznati kako i na koji način su stanovnici sami čuvali tu baštinu in situ, uključujući vlastite domove.

Osnovni pomaci u odnosu na klasičan muzej je sudjelovanje pučanstva u stvaranju i radu eko-muzeja u Francuskoj, ali i u Americi, gdje takav muzej ima funkciju društvenog katalizatora, stvarajući uvjete za razmjenu razmišljanja, ideja, znanja, promicanja svijesti o vlastitoj kulturi, vlastitom identitetu te poticanja sposobnosti za kulturnim usklađivanjem, isticanjem kulturnih razlika, poticanjem pamćenja, poticanjem pokreta za zdravom hranom, poticanjem različitih neovisnih apolitičkih pokreta koji služe oslobodenju čovjeka u svakom smislu. Različite duhovne, društvene i fizičke aktivnosti vezane uz čovjeka koje mu omogućuju cjelovitije poimanje

svakidašnjeg života - počevši od domaćih, autohtonih, pučkih rekreativnih sportova, do meditacija ili do informiranja javnosti o postojanju i načinu razmišljanja svjetskih organizacija kao što je Amnesty International, uz redovnu djelatnost skupljanja inventara i kreiranja izložaba - sve su to moguće funkcije etno-muzeja, prihvaćene u nekim muzejima na otvorenom u svijetu.

Jean-Claude Duclos u svom predavanju istakao je, uz edukativnu, kulturnu, i turističku ulogu koju ima takav muzej, doprinos kojeg daje takav muzej u promišljanju svekolikog gospodarskog i društvenog razvoja "pomažući pučanstvu da shvati položaj u kojem se nalazi, muzej mu može vratiti hrabrost i dostojanstvo i potaknuti njegove sposobnosti da ovlada svojim postojanjem".⁸

BILJEŠKE:

1. Pokreti u Europi: ECOVAST - European Council of Villages and Small Towns, Europski savjet za sela i male gradove. Postoji i sekcija za Hrvatsku. ECOVAST je publicirao "Strategiju za ruralnu Europu", koja je pripremljena "s namjerom poticanja rasprava i akcija za dobrobit ruralnih zajednica i ruralne baštine diljem Europe". Tekst "Strategije za ruralnu Europu" prihvaćen je u Vijeću Europe 1991. a revidiran je 1994. Tekst je preveden na hrvatski jezik i nalazi se u sjedištu Hrvatske sekcije za sela i male gradove, Institut za povijest umjetnosti, Avenija Vukovar 68.

Förderkreis Alte Kirchen, 3550 Marburg, Weidenhaser. APARE - Association pour la participation et liaison regionale, Cours Jean Jaures, 84000 Avignon, izdaju katalog europskih restauratorskih i konzervatorskih radilišta "Vivre la Provence en cheantiers". U radove se pod raznim uvjetima, preko ljeta, uključuju mladi ljudi ili europski stručnjaci ovisno o problematici.

2. Škole: - Centre for Environmental Interpretation (CEI), Manchester Polytechnic, Bellhouse Building, Lower Ormond Street, Manchester M156BX. - Universite rurale Europeenne, (URE), 1 rue St. Lucie, 75015 Paris.

3. Adelhart Zippelius, Handbuch der europäischen Freilichtmuseen, No 7. Verband Europäischer Freilichtmuseen, Köln, 1974.

4. Prvi od njih Skansen, u predgradu Stockholma osnovan, je daleke 1891. g. U taj je muzej Arthur Hazelius skupio sve reprezentativne zgrade tradicijskoga graditeljstva iz različitih krajeva Švedske. O različitosti naziva pojedinih muzeja na otvorenom govore dolje citirani katalozi, a njihovo značenje se

kreće od muzeja na otvorenom do muzeja pučkog graditeljstva i životnih znanja, mudrosti i narodnog muzeja: Magyarszombatfai fazekashaz, Szombathely 1975; The Estonian State Open-Air Museum, Tallin 1977; Kunst Ja Kodu 1/78, 1978, Estonija; L. Sumbadse, Museum f.r Georgische Volksbaukunst und Lebensweise unter Freien Himmel Sabschota Sakartwelo, Tbilisi 1978; Szabadteri neprajzi muzeum toje gysegei Felso-Tiszavidek, Szentendre 1978; Dr. Szentmihaly Imre, Gocsej Falumuseum, Zalaegerszeg; Schwiz, Suisse, Svizzera, Switzerland No 5/1978, Swiss National Tourist Office str. 2-6; Albert Knoepfli, Gebrauchtes Haus-verbrauchtes Haus, str. 6-24; Max Geschwend, Das Schweizerische Freilichtmuseum Ballenberg bei Brienz str. 25.-27., Alfred von Kanel, Die Baugruppen aus dem Kanton Bern im schweizerischen Freilichtmuseum; Szabadteri Neprajzi Muzeum Szentendre, Corvina, Budapest 1989. Materialy Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, Grudzien 1971., nr. 14; Muzeum ludowej architektury, Slovenske narodne muzeum Martin, Martin, 1972.;

5. Jean-Claude Duclos, Mjesto ekomuzeja u razvoju muzeološkog promišljanja, "Informatica Museologica", 1/4, Zagreb, 1994., str. 60.

6. Jean-Claude Ducols, Mjesto ekomuzeja u razvoju muzeološkog promišljanja, "Informatica Museologica", 1/4, Zagreb, 1994., str. 57.

7. Jean-Claude Ducols, Mjesto ekomuzeja u razvoju muzeološkog promišljanja, "Informatica Museologica", 1/4, Zagreb, 1994., str. 59.

8. Jean-Claude Ducols, Mjesto ekomuzeja u razvoju muzeološkog promišljanja, "Informatica Museologica", 1/4, Zagreb, 1994., str. 62.

SUMMARY: The “Old Village” in Kumrovec and Possible Models Abroad

Numerous examples from Western and Central Europe, both of the Americas and Canada illustrate the possibilities protecting and preserving traditional architecture and popular heritage either “in situ” or by transferring them to new locations.

In Croatia we have entirely preserved the village of Kumrovec, and partially the plots in Trg near Ozalj, Veliko Trojstvo, Donja Kupčina, Sisak and Križevci. These bear witness to the diversity and richness of the folk architectural heritage, the centuries-old traditional creation of spatial relationships and the culture of building in wood.

Although their function as museums is not the only possibility for protecting and conserving rural spatial relationships and traditional architecture, it is nevertheless frequently stressed as a functional solution which, being representative in nature, provides sufficient support to the inherent value of the cultural heritage of previous generations.